

Agnieszka Skotnicka

Uniwersytet Gdański

ORCID: 0009-0006-4189-1374

<https://doi.org/10.26881/ndps.2025.55/56.06>

Autorytet w świetle interpretacyjnej analizy fenomenologicznej – narracje osób z niepełnosprawnością

Celem artykułu jest ukazanie sposobów, w jakie osoby doświadczające niepełnosprawności fizycznej i/lub sensorycznej konceptualizują pojęcie autorytetu w swoich narracjach biograficznych. Badanie, oparte na interpretacyjnej analizie fenomenologicznej (IPA), pozwoliło uchwycić znaczenia przypisywane autorytetowi w wymiarze relacyjnym, tożsamościowym i etycznym. Analiza narracji ujawniła, że autorytet nie funkcjonuje jako uniwersalna czy instytucjonalna kategoria, lecz jako dynamiczna relacja oparta na dialogu, wzajemnym uznaniu i etycznej obecności. Wypowiedzi uczestników badania wskazują zarówno na potencjał wspierający autorytet (uwewnętrznienie jako postawa moralna, źródło wsparcia), jak i na jego ambiwalentny charakter (doświadczenie oporu, krytycznego dystansu). W toku podjętej analizy wyodrębniono cztery wspólne wymiary autorytetu: relację dialogiczną, uwewnętrznienie, krytyczną refleksję oraz sensotwórczy wymiar w kontekście niepełnosprawności. Wyniki wskazują, że autorytet bywa rozumiany jako partnerska relacja, uznająca cielesne i egzystencjalne zmagania drugiego człowieka, ale może także tracić swój potencjał wspierający, gdy oparty jest na asymetrii i braku uznania. Z perspektywy aplikacyjnej badanie podkreśla znaczenie tworzenia przestrzeni dialogicznych i inkluzyjnych, sprzyjających współtworzeniu wiedzy i znaczeń, niezależnie od sprawności cielesnej. Wnosi tym samym istotny wkład w rozwój krytycznej pedagogiki, etyki uznania oraz relacyjnych koncepcji autorytetu w edukacji i praktyce społecznej.

Słowa kluczowe: autorytet, niepełnosprawność, fenomenologia, relacja, uznanie

Authority in the light of interpretative phenomenological analysis – narratives of persons with disabilities

The aim of this article is to explore how individuals experiencing physical and/or sensory disabilities conceptualize the notion of authority within their biographical narratives. The study, based on Interpretative Phenomenological Analysis (IPA), captured the meanings attributed to authority in relational, identity-related, and ethical dimensions. The analysis revealed that authority is not perceived as a universal or institutionally assigned category, but rather as a dynamic relation grounded in dialogue, mutual recognition, and ethical presence. Participants' narratives highlight both the supportive potential of authority (as an internalized moral stance and a source of guidance) and its ambivalent aspects (experienced as resistance or critical distance). Four common

dimensions of authority were identified: dialogical relationship, internalization, critical reflection, and meaning-making within the context of disability. The findings suggest that authority is often understood as a partnership acknowledging the bodily and existential struggles of others, yet it may lose its supportive potential when based on asymmetry or lack of recognition. From an applied perspective, the study underscores the importance of inclusive and dialogical spaces that foster co-construction of knowledge and meaning regardless of bodily capacity. It thus contributes to the development of critical pedagogy, ethics of recognition, and relational conceptions of authority in education and social support.

Key words: authority, disability, phenomenology, relationship, recognition

Wprowadzenie

Niepełnosprawność zbyt często pojawia się w przestrzeni społecznej jako figura braku – jako to, co niepełne, inne, wymagające kompensacji. Tymczasem można – a być może trzeba – pomyśleć ją inaczej: nie jako odchylenie od normy, lecz jako sposób bycia-w-świecie, właściwy Dasein Heideggera – jednostkowemu istnieniu, które konstytuuje się poprzez relacje, sytuacje i troskę. Jako doświadczenie – głęboko osobiste, wielowarstwowe, narracyjne. Doświadczenie to nie konstytuuje się samoistnie, lecz rodzi się i rozwija w relacjach: z innymi, z instytucjami, z przestrzenią społeczną (Modrzewski 2004) – a także w relacji z samym sobą. Właśnie w tej relacyjnej gęstości szczególnego znaczenia nabiera autorytet – nie jako forma nadrzędności, lecz jako obecność, która pozwala się wyłonić. W niniejszym tekście proponuję przyjąć inną optykę widzialności niepełnosprawności – taką, która nie zatrzymuje się na poziomie diagnozy, symbolu czy deficytu (Davis, 2022) lecz otwiera się na podmiotowe przeżycie, w którym pytanie o autorytet staje się pytaniem o możliwość uznania, dialogu i wzajemności. Autorytet – rozumiany jako osoba, instytucja lub relacja – nie oznacza tu przewagi, lecz towarzyszenie. Może być tym, co potwierdza istnienie, umożliwia ekspresję, wzmacnia poczucie sprawczości i znaczenia – zwłaszcza w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości społecznej, w której obrazy niepełnosprawności są uwikłane w narracje opresji i oporu (Rzeźnicka-Krupa 2019).

Doświadczenia jednostkowe i przeżywane wymykają się jednoznacznym klasyfikacjom. To, co istotne, najczęściej odsłania się w codziennych, subtelnych relacjach – tam, gdzie obecność drugiego człowieka stanowi zarówno źródło oparcia, jak i zwierciadło, a jednocześnie umożliwia zachowanie autonomii. W tym kontekście pojawia się pytanie o autorytet, rozumiany nie jako narzucona z zewnątrz struktura, lecz jako wymiar zakorzeniony w człowieku. Perspektywa fenomenologiczna, oparta na interpretacyjnej analizie osobistych narracji osób z niepełnosprawnością, pozwala uchwycić te niewralgiczne momenty styku, w których tożsamość łączy się z uznaniem, a sprawczość z relacją. Pisemne świadectwa uczestników badania stają się dzięki temu nie tylko materiałem empirycznym,

lecz także przestrzenią wytwarzania znaczeń – miejscem, w którym jednostka mówi o sobie nie w opozycji do świata, lecz w jego obliczu.

Struktura niniejszego tekstu celowo odbiega od konwencjonalnej logiki opisu badań empirycznych. Zamiast tradycyjnego porządku, w którym teoria poprzedza analizę danych, przyjęto tu kolejność odwróconą – zgodną z założeniami interpretacyjnej analizy fenomenologicznej (IPA). To nie teorie prowadzą do doświadczeń, lecz doświadczenia domagają się własnych sposobów wyrażenia – często nieoczywistych, wieloznacznych, wymagających ciszy, a niekiedy także milczenia. W tym podejściu pierwszeństwo ma głos uczestników badania: ich słowa, metafory, ich sposób narracji. To z ich indywidualnych historii – utkanych z codzienności, refleksji, oporu – wyłania się sens badanych znaczeń.

Metodologia i założenia badawcze

W niniejszym badaniu zastosowano interpretacyjną analizę fenomenologiczną (Interpretative Phenomenological Analysis – IPA), skoncentrowaną na eksploracji indywidualnych doświadczeń i nadawanych im znaczeń. Celem analizy było **pogłębione zrozumienie**, w jaki sposób osoby, w których biografiach obecne jest doświadczenie niepełnosprawności, rozumieją i definiują pojęcie autorytetu. Interesowało mnie przede wszystkim to, jak znaczenie tego pojęcia kształtuje się w ich życiu – zarówno w wymiarze osobistym, jak i społecznym – oraz jakie emocje i refleksje są z nim powiązane (Pietkiewicz, Smith 2012).

Metoda badawcza

Założenia epistemologiczne i forma materiału badanego

Wybór podejścia metodologicznego był decyzją zarówno ontologiczną, jak i epistemologiczną. Punktem wyjścia było przekonanie, że doświadczenia związane z niepełnosprawnością nie mogą być uchwycone z zewnątrz ani ujęte w sposób obiektywizujący. Ich zrozumienie wymagało zanurzenia się w to, co jednostkowe, złożone i często niejednoznaczne (por. Męczkowska 2002) – a więc w osobiste narracje, osadzone w biografii, relacjach i emocjach. W centrum uwagi znalazły się pisemne wypowiedzi uczestników badania, traktowane nie jako dane do przetworzenia, lecz jako formy osobistej ekspresji i ślady tożsamości. Taka forma została wybrana zarówno ze względów funkcjonalnych (wynikających

z możliwości uczestników)¹, jak i etycznych – umożliwiała bowiem refleksyjne, niezależne i godne wyrażenie siebie. W niektórych przypadkach była to jedyna możliwa forma uczestnictwa. Pisemna forma wypowiedzi (Richardson, Adams St. Pierre 2014), zgodnie z duchem interpretacyjnej analizy fenomenologicznej (IPA), nie stanowi uboższej alternatywy wobec wywiadu – przeciwnie, może sprzyjać pogłębionej autorefleksji i większej sprawczości narracyjnej. Uczestnicy zostali potraktowani jako partnerzy poznania, a nie wyłącznie źródła danych (Malewski 2017: 134).

Metody i narzędzia badawcze

W prezentowanym artykule badania (przestrzeń wynikowa) oraz cały proces pośredni zostały przeprowadzone zgodnie z przyjętymi wytycznymi dotyczącymi Interpretacyjnej Analizy Fenomenologicznej (IPA), przedstawionymi przez Pietkiewicza i Smitha (2012). Zgodnie z ich ujęciem, IPA stanowi z jednej strony ramę metodologiczną – opartą na założeniach fenomenologii, hermeneutyki i idiografii – a z drugiej, bywa określana **również jako metoda**, będąca w swej naturze zarówno deskryptywna, jak i interpretacyjna (Pietkiewicz, Smith 2012: 362). W przeprowadzonym badaniu IPA została zastosowana zgodnie z pełnym zestawem wytycznych, przedstawionych przez autorów (Pietkiewicz, Smith 2012) i traktowana jako podejście badawcze. Z uwagi na wymogi redakcyjne IPA została przedstawiona w niniejszym artykule w dwóch porządkach: jako opis metody badawczej oraz jako całościowa rama metodologiczna.

Narzędziem badawczym zastosowanym w projekcie był zestaw pytań otwartych, opracowany w formie zaproszenia do osobistej refleksji. Uczestnicy badania zostali poproszeni o udzielenie pisemnych odpowiedzi, mających formę swobodnych wypowiedzi narracyjnych. Zastosowane **pytania** nie miały charakteru sformalizowanego kwestionariusza ani ankiety. Ich celem było stworzenie bezpiecznej, nienarzucającej przestrzeni do wyrażenia osobistych przeżyć i refleksji – zgodnie z założeniami interpretacyjnej analizy fenomenologicznej (Pietkiewicz, Smith 2012: 362–364).

¹ Uczestnicy badania wyrazili świadomą, dobrowolną zgodę na udział w badaniu, przekazując swoje pisemne wypowiedzi do procesu analizy danych po wcześniejszym zapoznaniu się z jego celem, zasadami poufności i możliwością wycofania się na każdym etapie bez konsekwencji. Dane osobowe uczestników zostały zanonimizowane – zastosowano inicjały zamiast pełnych imion i nazwisk oraz pominięto szczegóły, które mogłyby pozwolić na identyfikację osób.

Pytania badawcze i zaproszenie do refleksji

Uczestnikom badania przedstawiono zestaw pytań, które potraktowano jako zaproszenie do osobistej refleksji nad znaczeniami niepełnosprawności i autorytetu. Pytania te nie miały charakteru zamkniętego ani diagnostycznego – stanowiły raczej ramę umożliwiającą swobodną, pogłębioną narrację. Dotyczyły m.in.:

- zmieniającego się w czasie rozumienia niepełnosprawności,
- roli autorytetów w ważnych momentach życia,
- wpływu relacji z autorytetami na poczucie własnej wartości, możliwości i granic,
- napięć, konfliktów lub ambiwalencji związanych z autorytetami,
- doświadczeń sprawczości w warunkach ograniczeń,
- przemian w relacjach społecznych i ich wpływu na tożsamość, oraz
- znaczenia, jakie uczestnicy dziś przypisują pojęciu autorytet.

Pytania te były zarazem punktem wyjścia i polem spotkania – nie prowadziły do jednej prawdy, lecz otwierały przestrzeń dla wielości głosów, sensów i przeżyć.

Dobór uczestników i charakterystyka próby

Uczestnicy zostali wybrani na podstawie celowego doboru próby, zgodnie z zaleceniami podejścia idiograficznego w IPA. Uwzględniono dwa kluczowe kryteria: aktywność zawodową i/lub społeczną oraz osobiste doświadczanie niepełnosprawności. Osoby biorące udział w badaniu funkcjonują w różnych rolach społecznych – zawodowych, edukacyjnych i obywatelskich – a ich biografie łączy obecność niepełnosprawności, występującej w zróżnicowanej formie i nasileniu.

Niepełnosprawność była tu rozumiana zarówno jako trwale ograniczenie sprawności fizycznej, jak i jako proces stopniowej utraty funkcji życiowych, niemożliwy do zahamowania lub spowolnienia. Wśród uczestników znalazły się osoby poruszające się na wózku inwalidzkim, korzystające z respiratora, osoby z mózgowym porażeniem dziecięcym (w postaci diplegii spastycznej), a także osoby doświadczające pogłębiających się trudności funkcjonalnych wpływających na codzienne życie. Pomimo zróżnicowania, uczestników łączy wysoki poziom zaangażowania w życie społeczne i zawodowe.

Charakterystyka uczestników

W analizie uwzględniono wypowiedzi czterech osób, których doświadczenia stanowią zróżnicowane, a zarazem pogłębione źródło refleksji nad niepełnosprawnością i znaczeniem autorytetu:

M.T. – absolwent studiów doktoranckich z zakresu teorii polityki, obecnie finalizuje rozprawę doktorską.

K.R1 – przedsiębiorca prowadzący firmę wspierającą inne podmioty w rozliczeniach z urzędem skarbowym.

A.C1 – psycholog, autorka książek, które skłaniają do zmiany spojrzenia na niepełnosprawność i jej społeczne konsekwencje.

K.K1 – doktor nauk prawnych, aktywnie działający na rzecz osób, które nie mogą samodzielnie dochodzić swoich praw.

Zbiornicze zestawienie podstawowych informacji o uczestnikach badania zostało zamieszczone w Załączniku 1.

Proces analizy danych

Analiza materiału empirycznego przebiegała zgodnie z wytycznymi interpretacyjnej analizy fenomenologicznej (Pietkiewicz, Smith 2012). Zastosowane podejście miało charakter idiograficzny i jakościowy, z uwzględnieniem osobistego wymiaru doświadczenia oraz kontekstów znaczeniowych tworzonych przez uczestników badania.

Proces analizy obejmował następujące etapy:

- Wielokrotna lektura tekstów – celem było osadzenie się w języku, stylu i emocjonalnym tonie narracji.
- Tworzenie notatek eksploracyjnych – na poziomie treści, języka oraz interpretacji możliwych znaczeń i napięć.
- Identyfikacja tematów indywidualnych – traktowanych jako sensotwórcze struktury ukształtowane przez doświadczenie.
- Porządkowanie tematów i analiza relacji między nimi – wyłonienie kategorii nadrzędnych oraz ich wzajemnych zależności.
- Analiza międzyprzypadkowa – mająca na celu uchwycenie powtarzalnych motywów i znaczących różnic, przy jednoczesnym zachowaniu idiograficznej perspektywy.
- Interpretacja hermeneutyczna – końcowy etap obejmował syntezę wyników w szerszym kontekście teoretycznym i społecznym. Zastosowano tzw. podwójną hermeneutykę, w której badacz interpretuje sposób, w jaki uczestnik nadaje znaczenie własnemu doświadczeniu.

Zastosowana procedura umożliwiła uchwycenie wielowymiarowych sensów związanych z doświadczeniem niepełnosprawności oraz ze sposobami, w jakie osoby badane rozumieją i nadają znaczenie autorytetowi.

Ograniczenia badania

Przyjęta w projekcie strategia badawcza – interpretacyjna analiza fenomenologiczna (Interpretative Phenomenological Analysis, IPA) – wiąże się z określonymi konsekwencjami metodologicznymi, które należy uwzględnić przy inter-

pretacji wyników. Badanie miało charakter jakościowy, eksploracyjny i idiograficzny, a jego celem było pogłębione rozpoznanie sposobów nadawania znaczeń doświadczeniu autorytetu przez osoby z niepełnosprawnością, a nie osiągnięcie reprezentatywności statystycznej.

Dobór próby miał charakter celowy i obejmował osoby dorosłe z niepełnosprawnością, aktywne zawodowo i społecznie. Tak skonstruowana próba umożliwiła pogłębioną analizę indywidualnych doświadczeń, zgodną z idiograficzną logiką IPA. Jednocześnie ogranicza ona możliwość formułowania wniosków o charakterze uogólniającym wobec całej populacji osób z niepełnosprawnością. Ograniczenie to nie stanowi jednak słabości projektu, lecz wynika z przyjętej orientacji epistemologicznej, zakładającej koncentrację na jednostkowych, kontekstowo osadzonych znaczeniach doświadczenia.

Zastosowanie pisemnej formy narracji jako głównego narzędzia generowania danych wynikało zarówno z uwarunkowań funkcjonalnych uczestników badania (m.in. trudności w komunikacji werbalnej, korzystanie z respiratora), jak i z przesłanek etycznych – związanych z zapewnieniem uczestnikom autonomii, poczucia bezpieczeństwa oraz komfortu ekspresji. Wybór ten, choć ograniczał możliwość porównania danych z innymi formami ekspresji (np. ustnej lub obserwacyjnej), był metodologicznie i etycznie uzasadniony oraz dostosowany do indywidualnych możliwości badanych osób. Z tego względu brak różnorodności technik badawczych należy traktować jako świadomą decyzję badawczą, a nie jako deficyt metodologiczny.

W badaniu nie stosowano triangulacji danych w klasycznym sensie, co pozostaje spójne z idiograficzną naturą interpretacyjnej analizy fenomenologicznej, koncentrującej się na szczegółowej analizie jednostkowych narracji. Integralnym elementem procesu analitycznego była natomiast refleksja teoretyczna, stanowiąca jeden z etapów IPA. Odniesienie uzyskanych interpretacji do różnych koncepcji filozoficznych i epistemologicznych (m.in. H. Arendt, P. Ricoeura, J.M. Bocheńskiego, K. Jaspersa, D. Conquergooda) służyło pogłębieniu rozumienia doświadczenia autorytetu w kontekście niepełnosprawności oraz osadzeniu analiz w szerszym dyskursie humanistycznym.

Część zasadnicza wyводу

Prezentacja rezultatów badań

W poniższej części artykułu przedstawione zostaną wyniki przeprowadzonych badań, oparte na interpretacyjnej analizie fenomenologicznej (IPA). Metoda ta, charakteryzująca się podejściem idiograficznym oraz hermeneutycznym (Piet-

kiewicz, Smith, 2012), pozwala na szczegółową analizę indywidualnych narracji uczestników badania, umiejscowionych w kontekście ich egzystencjalnym i relacyjnym.

Każda z analiz składa się z czterech powiązanych segmentów:

- (1) wprowadzenia idiograficznego,
- (2) analizy tematycznej,
- (3) hermeneutyki drugiego rzędu oraz
- (4) refleksji teoretycznej.

Refleksje teoretyczne osadzone zostały w szerokim krajobrazie współczesnej filozofii człowieka. W analizie znaczeń i sposobów przeżywania autorytetu odwołano się do koncepcji *bycia w świecie z innymi* (Arendt 1958; Sánchez 2015), a także do ricoeurowskiego rozumienia tożsamości narracyjnej i hermeneutyki podejrzeń, ujawniającej napięcia między deklaratywnym językiem a doświadczeniem (Ricoeur 2023). Z istotnych perspektyw teoretycznych warto wskazać również ideę epistemicznej ostrożności (Medina 2012), ujmowaną jako poznawcza cnota warunkująca refleksyjne i etycznie odpowiedzialne podejście do wiedzy w kontekstach asymetrii i opresji. Na gruncie filozofii egzystencji szczególną rolę odgrywają refleksje Viktora Frankla (2024) nad sensotwórczością jako procesem odkrywania, nie zaś dowolnej konstrukcji znaczeń, oraz ujęcie autorytetu jako „transcendencji we własnym wnętrzu”, zaproponowane przez Karla Jaspersa (1990).

Dopełnieniem ram interpretacyjnych jest koncepcja *czułego poznania* (Conquergood 1998), proponująca etycznie zakorzenioną formę współobecności poznawczej – odrzucającą obiektywizujący dystans na rzecz empatii, uważności i dialogicznego zaangażowania. Wreszcie, dla zrozumienia jednej z kluczowych form oddziaływania autorytetu (autorytetu epistemicznego) odniesiono się do klasycznego ujęcia J.M. Bocheńskiego (1993), zgodnie z którym wpływ poznawczy nie opiera się na władzy, lecz na uznanej kompetencji i zaufaniu epistemicznym.

Wyniki badań zostaną zaprezentowane w formie indywidualnych studiów przypadku, zgodnie z idiograficznym podejściem charakterystycznym dla interpretacyjnej analizy fenomenologicznej (IPA). Analiza koncentruje się na doświadczeniach uczestników badań, ze szczególnym uwzględnieniem nadawanych przez nich znaczeń autorytetowi w kontekście ich biografii i codziennego funkcjonowania.

Prezentację rozpoczynamy od **narracji KK1**, pierwszego z analizowanych przypadków:

KK1: Autorytet jako zobowiązanie, zawód i etyczny filtr

I. Wprowadzenie idiograficzne

Uczestnik badania jest osobą z niepełnosprawnością obecną w jego życiu od urodzenia, aktywną zawodowo oraz zaangażowaną w działania rzecznicze na rzecz praw osób z niepełnosprawnościami – zarówno w wymiarze lokalnym, jak i systemowym. Jego wypowiedzi cechuje wysoki poziom autorefleksji oraz silne osadzenie w paradygmacie praw człowieka. Prezentowana przez niego narracja ma charakter dojrzały i zniuansowany; autorytet nie jest w niej traktowany jako stała i niekwestionowana figura odniesienia, lecz jako dynamiczne, często ambi-walentne doświadczenie, rozciągające się na kontinuum: od źródła inspiracji, przez momenty rozczarowania, po przyjęcie postawy epistemicznego dystansu.

II. Tematy fenomenologiczne – analiza tematyczna

(wyodrębnione na podstawie analizy pisemnej wypowiedzi uczestnika badania)

Model prawnoczułowieczy jako osobista intuicja i fundament tożsamości

„Generalnie zawsze intuicyjnie blisko było mi do tzw. modelu prawnoczułowieczego niepełnosprawności. Kiedy zacząłem zgłębiać Konwencję ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami i działalność w ruchu „konwencyjnego”, to ucieszyłem się, że w międzynarodowym ruchu niepełnosprawności jest ona rozumiana podobnie, jak ja to czułem intuicyjnie”.

Uczestnik badania nie wskazuje na radykalną zmianę w postrzeganiu niepełnosprawności, lecz opisuje proces pogłębiania wcześniejszych intuicji, które zostały wzmocnione poprzez kontakt z Konwencją ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami oraz środowiskiem międzynarodowym. Proces ten ma wyraźny wymiar tożsamościowy – wskazuje na głębokie zakorzenienie własnego „ja” w systemie wartości opartym na równości, prawach człowieka i godności. Niepełnosprawność nie jawi się w tej narracji jako deficyt, lecz jako punkt wyjścia do działań ukierunkowanych na transformację społeczną.

W tej perspektywie wyraźnie obecne jest odniesienie do społecznego modelu niepełnosprawności. Model ten zakłada zasadnicze przesunięcie akcentu – z indywidualnych deficytów jednostki na konieczność przekształcenia społecznego i fizycznego otoczenia. To nie osoba z niepełnosprawnością powinna dostosowywać się do obowiązujących norm środowiskowych – to środowisko powinno być projektowane z uwzględnieniem zróżnicowanych potrzeb funkcjonalnych. Pełne uczestnictwo w życiu społecznym możliwe jest jedynie poprzez eliminację barier architektonicznych, komunikacyjnych i społecznych – zgodnie z zasadą godności oraz społecznie akceptowanego stylu życia (Twardowski 2018).

Autorytet jako złożona, rozczarowująca relacja

„Nieraz były to rozczarowania (...) zachowania, które oceniałem jako nieetyczne”.

Jednym z najbardziej wyrazistych motywów w narracji uczestnika badania jest doświadczenie rozczarowania osobami, które wcześniej pełniły funkcję autorytetów. Bezpośrednia współpraca z tymi osobami ujawniła istotne napięcie między deklarowanymi przez nie wartościami a ich rzeczywistą praktyką działania. To napięcie stało się impulsem do pogłębionej refleksji i stanowiło punkt zwrotny w jego epistemicznej postawie – prowadząc do zakwestionowania autorytetu jako trwałej, stabilnej i bezpiecznej figury odniesienia. Zamiast bezwarunkowego zaufania, pojawia się potrzeba krytycznego dystansu oraz etycznej selektywności.

Redefinicja autorytetu – od idealizacji do krytycznego filtra

„Dużo bardziej niż kiedyś neguję opinie, staram się szukać wielu źródeł i konfrontować je ze sobą. Zauważyłem, że zawsze ktoś w pewnych sprawach ma rację, a w pewnych nie ma. Nie oceniam ludzi zerojedynkowo. (...) Lista moich autorytetów zdecydowanie się skróciła”.

Analiza tej wypowiedzi wskazuje, że uczestnik badania znajduje się w procesie epistemicznego dojrzewania – przechodzi od ujmowania autorytetu jako figury „tego, który wie”, ku podejściu bardziej zniuansowanemu, relacyjnemu i opartemu na etycznej selektywności. Autorytet nie zostaje przez niego odrzucony, lecz poddany redefinicji – staje się krytycznym filtrem, a nie bezwarunkowym punktem odniesienia. W jego narracji wyraźnie obecny jest etos odpowiedzialności poznawczej, przejawiający się w potrzebie konfrontowania źródeł, porównywania perspektyw oraz weryfikowania spójności między przekazywaną wiedzą a postawą nadawcy. Tak rozumiany autorytet nie opiera się na hierarchii, lecz na transparentności i wiarygodności – warunkach niezbędnych dla uznania epistemicznego.

Sprawczość jako skala systemowa i długofalowa

„Miałem wpływ na kształt aktów prawnych (...) mimo że do ich uchwalenia jeszcze długa droga”.

Doświadczenie sprawczości, jakie wyłania się z narracji uczestnika, ma charakter systemowy, instytucjonalny i długofalowy. Nie jest to sprawczość spektakularna ani indywidualistyczna – nie odwołuje się do heroicznych gestów jednostki, lecz do ugruntowanej pracy zespołowej, negocjacji i konsekwentnego działania w ramach obowiązujących struktur. Istotą tej sprawczości nie jest osiągnięcie natychmiastowego efektu, lecz uczestnictwo w procesach zmiany społecznej, nawet jeśli ich rezultaty są odroczone w czasie. Takie podejście wskazuje na głębokie osadzenie tożsamościowe w roli aktywnego obywatela i rzecznika

praw, dla którego podmiotowość realizuje się poprzez dialog systemowy, a nie osobistą dominację. Narracja uczestnika badania ukazuje sprawczość jako wymiar odpowiedzialności zbiorowej – scalonej z refleksją nad etycznym wymiarem instytucji.

Tożsamość stabilna, zbudowana wokół działania i norm etycznych

„Jestem osobą z niepełnosprawnością od urodzenia – nie znam innego życia”.

W narracji uczestnika badania nie pojawia się motyw transformacji tożsamościowej ani radykalnej zmiany w postrzeganiu siebie. Przeciwnie – dominuje wyraźne poczucie ciągłości, trwałości i zakorzenienia. Niepełnosprawność nie stanowi dla badanego kryzysowego punktu odniesienia, lecz trwały kontekst, w którym rozwinęły się wartości, postawy i wybory życiowe. Tożsamość jawi się jako stabilna struktura ukształtowana wokół działania, odpowiedzialności i zaangażowania społecznego. Brak spektakularnych momentów zwrotnych nie oznacza stagnacji, lecz odzwierciedla głębokie uwewnętrznienie norm etycznych i konsekwencji życiowej. W tym sensie tożsamość uczestnika można interpretować jako tożsamość narracyjną (Ricoeur 2003), która nie wymaga przededefiniowań, ponieważ już we wczesnym etapie została zbudowana na spójnym fundamencie wartości i sprawczości. Taki sposób osadzenia siebie w świecie potwierdza nie tylko odporność epistemiczną, ale i relacyjną integralność w obliczu wyzwań społecznych.

III. Hermeneutyka drugiego rzędu – interpretacja

Narracja uczestnika badania odsłania sposób myślenia o autorytecie charakterystyczny dla intelektualnego i etycznego krytyka. Osoba badana nie odrzuca idei autorytetu jako takiej, lecz poddaje ją głębokiej rewizji – uwalniając ją od iluzji romantycznego mistrzostwa, nieomyłności czy moralnego przywództwa. W tym ujęciu autorytet przestaje być figurą trwałą i niekwestionowaną; staje się relacyjną i sytuacyjną funkcją – potencjalnym źródłem inspiracji, lecz nie gwarantem prawdy czy uczciwości.

Doświadczenie rozczarowania autorytetami, wynikające z niespójności między deklarowanymi wartościami a praktyką osób pełniących tę rolę, nie skutkuje rozpadem tożsamości. Przeciwnie – stanowi moment epistemicznego przełomu i wzmocnienia postawy krytycznej. Rozczarowanie pełni w tej narracji funkcję inicjacyjną: otwiera przestrzeń dla selektywności poznawczej, refleksji etycznej i zachowania dystansu wobec bezrefleksyjnego przypisywania autorytetu.

Postawa badanego nie przyjmuje charakteru cynicznego ani wycofanego. Przeciwnie – ujawnia się jako konsekwentne zaangażowanie systemowe, oparte na przekonaniu, że zmiana społeczna możliwa jest tylko poprzez długofalowe

i odpowiedzialne działania. Krytycyzm wobec autorytetów nie oznacza negacji sensu ich istnienia, lecz wymaga, by zaufanie opierało się na spójności działań z deklarowanymi wartościami – nie zaś na samym statusie społecznym czy pozycji.

IV. Refleksja teoretyczna

Doświadczenie uczestnika badania można interpretować w świetle hermeneutyki podejrzeń, zaproponowanej przez Paula Ricoeura (2023), która zakłada konieczność kwestionowania powierzchownych założeń oraz demaskowania rozbieżności między deklaracjami a praktyką. Podejście osoby badanej do autorytetu przyjmuje postać refleksyjnej selektywności – nie kwestionuje samej idei autorytetu, lecz domaga się jej etycznego ugruntowania i epistemicznego uzasadnienia.

Narracja uczestnika badania wyraźnie koresponduje również z koncepcją epistemicznej ostrożności, opisaną przez José Medinę (2012). W tym ujęciu nieufność nie jest przejawem negacji, lecz formą poznawczej cnoty – szczególnie istotną w kontekstach asymetrii władzy, reprezentacji społecznych i zależności instytucjonalnych. Autorytet zostaje poddany procesowi etycznej dekonstrukcji: nie tylko przez pytanie o prawdziwość przekazywanej wiedzy („czy to jest prawda?”), ale przede wszystkim przez pytanie o integralność osoby, która tę wiedzę reprezentuje („czy ta osoba działa zgodnie z deklarowanymi wartościami?”).

W rezultacie, autorytet w tej narracji nie wynika z pozycji społecznej ani przypisanego statusu, lecz z praktyki i wiarygodności, które mogą – i powinny – być przedmiotem krytycznej oceny. Uczestnik badań ujawnia w ten sposób model relacyjnego i warunkowego autorytetu, osadzonego w etyce działania, a nie w strukturze hierarchicznej czy symbolicznej przewagi.

Kolejnym analizowanym przypadkiem jest **narracja AC1**, która ujawnia odmienne sposoby rozumienia autorytetu w relacjach osobistych i instytucjonalnych.

I. Wprowadzenie idiograficzne

AC1 to młoda kobieta z niepełnosprawnością (rdzeniowy zanik mięśni – SMA), która – jak sama podkreśla – przeszła drogę od zinternalizowanego wstydu i podporządkowania, ku refleksyjnej i świadomej tożsamości, opartej na sprawczości, autentyczności i empatii. Jej narracja dotycząca autorytetu charakteryzuje się wysokim poziomem złożoności emocjonalnej i poznawczej – obejmuje zarówno doświadczenia głębokiej wdzięczności, jak i momenty napięcia, rozczarowania oraz stopniowej redefinicji pojęcia autorytetu. Autorytet nie jawi się w tej opowieści jako trwała, niekwestionowana figura, lecz jako dynamiczna relacja, wymaga-

jąca ciągłego przekształcania i negocjowania znaczeń. Jest to przestrzeń o charakterze dialogicznym, w której kluczową rolę odgrywają uznanie, wzajemność oraz świadome wyznaczanie granic. W tym ujęciu autorytet nie oznacza podporządkowania, lecz stanowi relacyjną formę wpływu – akceptowaną na gruncie zaufania, integralności i autentyczności.

II. Analiza tematyczna – główne wątki fenomenologiczne

Autorytet jako głos wewnętrzny i źródło samouznania

„Moim autorytetem stała się wewnętrzna siła, którą w sobie odkryłam – ta część mnie, która nie poddaje się lękowi, która potrafi znaleźć radość nawet wtedy, gdy ciało odmawia posłuszeństwa. To ona prowadzi mnie przez życie najpewniej”.

W narracji uczestniczki badania kluczowe znaczenie zyskuje przejście od poszukiwania autorytetu w zewnętrznych instancjach ku jego uwewnętrznionej formie. Odkrycie „wewnętrznego głosu” – opartego na odporności psychicznej, empatii i determinacji – staje się fundamentem nowego sposobu bycia w relacjach i świecie. Autorytet funkcjonuje tutaj jako źródło samouznania, umożliwiające sprawczość, samostanowienie oraz etyczną orientację w rzeczywistości. Jest to autorytet nie nadany, lecz wypracowany – nienarzucający, lecz obecny jako siła relacyjna, która wspiera, a nie dominuje.

Bezwarunkowa akceptacja jako warunek sprawczości

„Relacje z moimi autorytetami – szczególnie bliskimi osobami, które traktowały mnie z szacunkiem i bez litości – pomogły mi zrozumieć, że moja wartość nie zależy od tego, ile mogę zrobić fizycznie, ale od tego, kim jestem jako człowiek. (...) Dzięki relacjom z osobami mądrymi i uważnymi nauczyłam się patrzeć realistycznie na swoje ograniczenia – ale też rozróżniać te wynikające z mojego ciała od tych narzuconych przez stereotypy i brak dostępności”.

Dla uczestniczki badania szczególne znaczenie miały relacje z osobami, które – będąc jej autorytetami – oferowały bezwarunkową akceptację, szacunek oraz rzeczywiste słuchanie, bez postawy protekcyjności. Ich obecność umożliwiała jej nie tylko potwierdzenie własnej wartości, ale także kształtowanie realistycznego obrazu siebie – uwzględniającego zarówno cielesne ograniczenia, jak i społeczne bariery wynikające z braku dostępności i stereotypizacji. Wypowiedź osoby badanej ukazuje autorytet jako relację, w której najważniejsze jest uznanie, a nie kontrola. Autorytet funkcjonuje tu jako osoba towarzysząca, która – poprzez zaufanie i wiarę – umożliwia osobie badanej przejęcie sprawczości, rozwój aspiracji oraz krytyczne rozróżnianie między tym, co możliwe fizycznie, a tym, co ograniczone konstruktem społecznym. Dzięki tym relacjom uczestniczka badania

buduje wewnętrzny kompas wartości, oparty na autonomii i refleksyjności, a nie jedynie na adaptacji do oczekiwań otoczenia.

Ambiwalencja i napięcia wobec autorytetu

„Ich słowa raniły, bo nie uwzględniały moich realiów”.

W wypowiedziach uczestniczki pojawia się wyraźny motyw ambiwalencji wobec autorytetu. Osoby, które pełniły rolę wspierającą – nauczyciele, lekarze, bliscy – często jednocześnie naruszały jej granice, podejmując decyzje w jej imieniu lub oferując motywację oderwaną od realiów codziennego życia z niepełnosprawnością. Tego typu sytuacje budziły bunt i poczucie winy, a także skłaniały do krytycznej refleksji nad własnym miejscem w relacjach hierarchicznych. Pojawia się też wątek presji porównywania się do medialnych wzorców „dzielnych osób z niepełnosprawnościami”, co skutkowało poczuciem nieautentyczności. Te doświadczenia uczą badaną, że autorytet nie oznacza nieomyłności, lecz relację, w której mieści się miejsce na pytania, wątpliwości, a nawet rozczarowania.

Autorytet jako relacja oparta na partnerstwie i zaufaniu

„Dziś słowo ‘autorytet’ przestało kojarzyć mi się z kimś wyżej ode mnie – kimś, kto ‘wie lepiej’. Teraz widzę autorytet w osobach, które potrafią słuchać, inspirować i nie boją się przyznać do niewiedzy. To relacja oparta na wzajemnym szacunku, nie na podporządkowaniu. Autorytety kiedyś wzbudzały we mnie głównie zaufanie – czasem nawet ślepe. Dziś to słowo budzi też czujność. Wiem, że nie każda osoba z wiedzą czy władzą potrafi patrzeć z empatią na moją rzeczywistość”.

Wypowiedź uczestniczki badania ujawnia przekształcenie osobistego rozumienia autorytetu – od jego klasycznego, hierarchicznego ujęcia, ku bardziej partnerskiej i relacyjnej formie. Podkreślona zostaje wartość dialogu, otwartości oraz uważnego słuchania. Zaufanie – wcześniej bezwarunkowe – zostaje zastąpione przez postawę ostrożności i świadomego wyboru. Autorytet nie jest już utożsamiany z nieomyłnością, pozycją społeczną ani formalnym statusem. Jego sens wyłania się w relacji, w której obecna jest empatia, równorzędność i gotowość do wspólnego poszukiwania odpowiedzi – także poprzez uznanie ograniczeń i niewiedzy. Z tej zmiany wynika umocnienie wewnętrznego kompasu uczestniczki badania, pozwalającego jej samodzielnie formułować oceny i dokonywać wyborów, nie rezygnując przy tym z potrzeby kontaktu i inspiracji.

Autorytet jako inspiracja, nie wzorzec do kopiowania

„Uczę się, że mogę czerpać inspirację, ale nie muszę nikogo kopiować”.

W tej wypowiedzi uczestniczka badania bada granice między podążaniem za przykładem a zachowaniem autonomii. Inspiracja nie jest przez nią utożsamiana z presją dopasowania się do czyichś ścieżek czy sukcesów. Wręcz przeciwnie – klu-

czowe okazuje się dla niej zachowanie podmiotowości i prawa do własnych wyborów, także tych odbiegających od przyjętych norm czy narracji o „radzeniu sobie”.

Autorytet nie wymaga już imitacji ani podporządkowania, ale staje się przestrzenią spotkania – wrażliwą na różnorodność doświadczeń i indywidualność. Szczególnie cenne są dla niej postaci, które nie ukrywają swojej kruchości, a jednocześnie inspirują autentycznością. Poprzez te relacje uczestniczka badania odnajduje poczucie sensu w byciu sobą – bez konieczności spełniania zewnętrznych oczekiwań.

III. Hermeneutyka drugiego rzędu – interpretacja

Narracja uczestniczki badania (AC1) odsłania proces istotnej transformacji tożsamościowej: od pozycji zależności i internalizowanego podporządkowania ku postawie samostanowienia, refleksyjnego wyboru i uwewnętrznionej sprawczości. Autorytet przestaje być dla osoby badanej figurą zewnętrznej dominacji – staje się relacją, w której kluczowe są uznanie, uważność oraz przestrzeń dla wyrażania siebie. W tym ujęciu autorytet nie ocenia potencjału („czy dasz radę?”), lecz wsłuchuje się w potrzeby („czego potrzebujesz?”), tworząc warunki dialogu i rozwoju. W wypowiedziach uczestniczki badania wyraźnie obecna jest również postawa epistemicznej czujności wobec tradycyjnych modeli autorytetu. Ujawnia ona świadomość, że status społeczny czy formalna wiedza niekoniecznie przekładają się na empatię, zrozumienie czy rzeczywiste wsparcie. Doświadczenia rozczarowania – choć emocjonalnie kosztowne – stają się impulsem do przededefiniowania relacji z autorytetem. Od tego momentu autorytet nie jest już miejscem zależności, lecz możliwością kształtowania granic, zadawania pytań i afirmowania własnych wyborów, nawet tych odmiennych od oczekiwań otoczenia. Ważnym aspektem tej narracji jest również cielesny wymiar poznania. Ciało, które „odmawia posłuszeństwa”, nie zostaje zredukowane do źródła ograniczeń – przeciwnie, funkcjonuje jako przestrzeń znaczenia, doświadczenia i refleksji. Tak rozumiana cielesność staje się częścią procesu epistemologicznego. Praktyki takie jak pisanie, artykulacja emocji czy podejmowanie decyzji stanowią akty podmiotowe, które przesuwają akcent z braku i deficytu ku sprawczości i wpływowi. To cielesna epistemologia, w której wrażliwość i zmysłowość współtworzą tożsamość oraz sposoby rozumienia siebie i świata.

IV. Refleksja teoretyczna

Narracja uczestniczki badania znajduje swoje zakorzenienie w perspektywie sensotwórczości, rozumianej – za Viktorem E. Franklem – jako proces odkrywa-

nia, a nie konstruowania sensu życia. W jego ujęciu, sens nie jest wytwarzany subiektywnie ani nadawany z zewnątrz, lecz „odkrywany jako unikalna możliwość na tle rzeczywistości” – możliwość, która nie zawsze jest oczywista, ale zawsze istnieje i domaga się rozpoznania (Frankl 2024: 17). *„W sytuacji, gdy człowiek nie potrafi już dostrzec sensu i jednocześnie nie jest zdolny go stworzyć, pojawia się ryzyko popadnięcia w pozór sensu lub wręcz jego zaprzeczenie”*. Uczestniczka, mimo wyzwań wynikających z niepełnosprawności, ukazuje proces przechodzenia od podporządkowania wobec zewnętrznych autorytetów ku uwewnętrznieniu siły sprawczej i budowaniu tożsamości opartej na samouznaniu.

Autorytet nie jawi się w jej narracji jako trwała figura zewnętrzna, lecz jako relacja, która umożliwia rozwój, bez roszczenia sobie prawa do kontroli. Kluczowe staje się tu zaufanie – nie tylko do drugiego człowieka, lecz również do siebie samej jako źródła decyzji i wartości. Autorytet, w tym ujęciu, nie ocenia ani nie formatuje, lecz towarzyszy, wspiera i znika, gdy relacja przestaje służyć dalszemu rozwojowi.

Ważnym punktem odniesienia dla interpretacji tej narracji jest również koncepcja autorytetu Karla Jaspersa. W jego ujęciu, autorytet to nie instytucjonalna siła, lecz „transcendencja w jego własnym wnętrzu, przemawiająca przez jego bycie sobą” (Jaspers 1990: 118). Umożliwia on jednostce ujrzenie własnej możliwości samowychowania jako odpowiedzialnego aktu wolności. Jaspers postrzega autorytet jako impuls egzystencjalny – inicjujący rozwój, ale niekontrolujący jego kierunku.

W tym kontekście warto przywołać kontrastujące stanowisko J.M. Bocheńskiego (1993), który podkreślał niezwrótność relacji autorytatywnej: „Nikt nie jest w żadnej dziedzinie autorytetem dla samego siebie” (Bocheński 1993: 219). Przekonanie to, osadzone w tradycji asymetrycznych relacji poznawczych, zostaje zakwestionowane w świetle egzystencjalnych i relacyjnych koncepcji autorytetu, takich jak u Jaspersa czy we współczesnych interpretacjach podmiotowości sensotwórczej.

W wypowiedziach uczestniczki badania widać zatem nie tylko krytyczne odejście od klasycznego modelu autorytetu, ale również proces jego redefinicji – jako relacji wspierającej, a nie kształtującej. To co zostaje, to ślad spotkania: relacja, która wzmacniała, ale też pozwoliła odejść. W tej dialektyce wsparcia i separacji rozgrywa się proces samo-stwarzania się – nie jako linearna ścieżka wychowania, lecz jako egzystencjalna praca nad sobą, w której to, co cielesne i emocjonalne, staje się równie ważne jak to, co intelektualne i społeczne.

W dalszej kolejności omówiona zostanie **narracja KR1**.

I. Wprowadzenie idiograficzne

Uczestnik badania KR1 to mężczyzna z ponad trzydziestoletnim doświadczeniem życia z niepełnosprawnością. Jego narracja ujawnia proces głębokiej transformacji tożsamościowej – od wczesnych doświadczeń związanych z poczuciem niższości i wycofania społecznego, ku stabilnemu przekonaniu o własnej wartości, sprawczości i etycznej integralności. Wypowiedzi osoby objętej badaniem cechuje konsekwentna orientacja na afirmację życia, odpowiedzialność oraz wewnętrzną spójność postaw i działań – zarówno w odniesieniu do siebie, jak i do relacji z otoczeniem. Charakterystyczna dla tej narracji jest wyraźna krytyka tradycyjnych, hierarchicznych ujęć autorytetu. Uczestnik badania nie postrzega autorytetu jako zewnętrznej figury, ugruntowanej w pozycji społecznej czy instytucjonalnym statusie. Zamiast tego proponuje jego alternatywną definicję – zakorzoną w codziennych, etycznych praktykach, uważnej obecności i relacyjnej odpowiedzialności. Szczególnie silnie akcentuje znaczenie autorytetu realizowanego w kontekście ojcostwa, gdzie jego zdaniem liczy się nie symboliczna rola, lecz spójność między przekonaniami a działaniem. W tym ujęciu autorytet nie przybiera formy przypisanej, lecz ucieleśnionej postawy – przejawia się w świadectwie życia zgodnego z deklarowanymi wartościami, w gotowości do słuchania, wspierania i brania odpowiedzialności za wpływ, jaki wywiera się na innych. Autorytet, jak rozumie go, uczestnik badania to relacja zbudowana na zaufaniu i konsekwencji, a nie na podporządkowaniu.

II. Analiza tematyczna – fenomenologiczne wątki narracji

Transformacja postrzegania niepełnosprawności: od wstydu do dumy

„Wstydzilem się tych swoich ograniczeń (...) ale przede wszystkim dziecko, które kocha mnie bezwarunkowo (...) uwolniło mnie od poczucia bycia gorszym”.

W narracji osoby badanej wyraźnie zarysowuje się trajektoria przemiany postrzegania własnej niepełnosprawności – od doświadczenia wstydu, alienacji i społecznego wycofania ku wewnętrznej integracji i afirmacji. Kluczowy impuls dla tej przemiany stanowi relacja z dzieckiem, którego bezwarunkowa miłość odegrała fundamentalną rolę w redefinicji tożsamości badanego. Niepełnosprawność przestaje być w tym kontekście postrzegana jako brak czy deficyt, a staje się jednym z konstytutywnych elementów osobistej całości – wpisanym w narrację o godności, wartości i sprawczości.

Autorytet jako samodzielnie wypracowana postawa

„Chyba nigdy nie miałem autorytetów. Zawsze starałem się czerpać z innych to co najlepsze, inspirować wartościowymi ludźmi, albo raczej ich czynami i historiami. Chcę być autorytetem sam dla siebie i dla swoich dzieci. To sprawia, że każdego dnia staram się być lepszy, walczyć z przeciwnościami i cieszyć się życiem z bliskimi, których kocham”.

Uczestnik badania nie odwołuje się do konkretnych osób jako źródeł autorytetu. Jego podejście opiera się na głęboko zakorzenionej refleksji nad własnym życiem oraz na konsekwentnej pracy nad sobą. Fundamentem rozumienia autorytetu jest dla niego spójność wewnętrzna – rozumiana jako codzienna praktyka etyczna, znajdująca swój wyraz w świadomej odpowiedzialności, szczególnie w roli ojca. Autorytet nie przybiera tu formy zewnętrznej, normatywnej figury, lecz wyłania się jako rezultat autentycznego zaangażowania w życie codzienne, w którym kluczowe znaczenie mają wartości, integralność i ciągłość działań.

W tej perspektywie autorytet może również przybierać formę pośrednią – inspiracji bez bezpośredniej relacji. To niekoniecznie osoba bliska, lecz ktoś, kto poprzez spójność przekazu i postawy staje się punktem odniesienia dla własnej refleksji i działań.

Inspiracja bez relacji – autorytet pośredni

„Często były to osoby, z którymi nawet nie miałem kontaktu”

Uczestnik badania wskazuje na możliwość czerpania inspiracji niezależnie od istnienia bezpośrednich relacji interpersonalnych. W jego narracji autorytet nie musi wynikać z osobistej więzi, lecz może być konstruowany na podstawie obserwacji, lektury czy kontaktu z przekazem medialnym. Istotne staje się nie tyle to, kim dana osoba jest, ile to, co sobą reprezentuje – jaką postawę, wartości i sposób bycia wnosi do przestrzeni publicznej. Autorytet w tym ujęciu przyjmuje formę pośredniego wpływu: nie jest figurą relacyjną, lecz ucieleśnioną propozycją etyczną, którą można rozpoznać i zinternalizować gotowość do bycia wzorem.

Sprawczość jako odpowiedzialność wobec innych

„Pierwszy moment, jaki sobie przypominam, to rozmowa z rodzicem chorego na tę samą chorobę, co ja. Powiedział mi, jak bardzo cieszy się, że mnie spotkał, jak dodałem mu otuchy i wiary w to, że jego syn może również być szczęśliwy, zaradny i żyć jak inni – że choroba to nie wyrok, a jedynie przeciwność. Od tego czasu staram się udowodniać swoją postawą, że osoba z niepełnosprawnością nie musi być wcale biedna (w każdym znaczeniu), nieszczęśliwa i nieporadna. Wręcz przeciwnie: może pomagać innym, cieszyć się życiem i czerpać z niego pełnymi garściami”.

W narracji uczestnika badania moment spotkania z ojcem chorego dziecka okazuje się punktem zwrotnym – doświadczeniem inicjującym nową definicję sprawczości. Nie jest ona już rozumiana wyłącznie jako zdolność do samodziel-

nego działania, lecz zyskuje głęboki wymiar relacyjny i etyczny. Badany dostrzega siebie jako kogoś, kto – poprzez postawę i obecność – może wpływać na doświadczenia innych, dając im nadzieję i siłę. Tego rodzaju sprawczość wyrasta z poczucia odpowiedzialności wobec wspólnoty i konkretnych osób, a nie z potrzeby osiągania indywidualnych celów. W tym ujęciu staje się ona formą świadomego współluczeństwa w świecie społecznym i etycznym.

Relacje jako filtr wartości i odbudowa tożsamości

„Otaczam się ludźmi wartościowszymi, bezinteresownymi (...) wzrosło moje poczucie wartości”.

W narracji osoby objętej badaniem, relacje międzyludzkie pełnią funkcję istotnego filtra aksjologicznego oraz fundamentu tożsamościowego. Świadomie dokonuje on selekcji swojego otoczenia społecznego – dystansując się od relacji toksycznych, buduje więzi oparte na bezinteresowności, wzajemnym szacunku i wsparciu. Relacje te nie są jedynie źródłem emocjonalnego bezpieczeństwa, lecz pełnią również funkcję epistemicznego zwierciadła – w ich ramach uczestnik badania może rozpoznawać, potwierdzać i umacniać swoją wartość, integralność oraz sens podejmowanych działań. Proces ten prowadzi do pogłębionej samoakceptacji i odnowy tożsamościowej, zakorzenionej w etycznym wymiarze wspólnotowości.

III. Hermeneutyka drugiego rzędu – interpretacja

Narracja uczestnika badania ukazuje wyraźnie zakorzenioną orientację na autonomię egzystencjalną. Autorytet nie jest tu pojmowany jako zewnętrzna figura regulatywna, lecz jako rezultat wewnętrznego wyboru, etycznej spójności i konsekwencji codziennego działania. Badany dystansuje się wobec tradycyjnych, hierarchicznych modeli autorytetu, zastępując je ideą świadectwa – bycia wzorem nie przez pozycję społeczną, lecz poprzez troskliwą obecność, integralność i odpowiedzialność.

Brak osobistych relacji z klasycznie rozumianymi autorytetami nie stanowi deficytu – przeciwnie, jest wyrazem podmiotowej niezależności. Inspiracja przybiera formę obserwacji postaw i działań innych, a rozwój dokonuje się poprzez ciągłe modelowanie własnego sposobu bycia w -świecie. Szczególne znaczenie w tej perspektywie ma relacja z dziećmi – to właśnie w tej przestrzeni osoba objęta badaniem realizuje swoje rozumienie autorytetu jako troski, odpowiedzialności i konsekwencji. W efekcie autorytet nie jest dla niego strukturą dominacji, lecz przestrzenią współobecności i etycznego współluczeństwa.

IV. Refleksja teoretyczna

Doświadczenie uczestnika badania można interpretować jako ilustrację autorytetu rozumianego w sposób performatywny – nie jako efekt nadanej pozycji społecznej, lecz jako konsekwencję codziennego działania, etycznej integralności i świadomego zaangażowania w relacje z innymi (Arendt 1958). W jego narracji autorytet nie jest przywilejem wynikającym z hierarchii, ale rezultatem życia przeżywanego w odpowiedzialności i relacyjnej obecności. Jak zauważa Cristina Sánchez (2015: 64), Hannah Arendt postrzega egzystencję nie tylko jako „bycie w świecie” (za Heideggerem), lecz przede wszystkim jako „bycie w świecie z innymi”. W tym duchu narracja uczestnika badania ujawnia, że autorytet rodzi się z międzyludzkiej współobecności i wzajemnego uznania – nie jako dominacja, lecz jako etyczne współdziałanie. Z perspektywy *interpretative phenomenological analysis* (IPA), która koncentruje się na jednostkowym doświadczeniu osadzonym w kontekście egzystencjalnym i relacyjnym, opowieść uczestnika badania wpisuje się w paradygmat rekonstrukcji tożsamości i sprawczości w obliczu doświadczeń granicznych, takich jak choroba czy niepełnosprawność. Te doświadczenia nie są przedstawiane jako deficytowe, lecz jako twórcza przestrzeń sensotwórcza – miejsce, w którym możliwe staje się przejęcie odpowiedzialności za siebie i innych. W tym sensie podejście uczestnika badania koresponduje z koncepcją „czułego poznania” (Conquergood 1998), które odrzuca dystans poznawczy na rzecz etycznego uczestnictwa. Czułość poznawcza zakłada obecność uważną, empatyczną i zaangażowaną – poznanie, które nie dystansuje, lecz uczestniczy i wspiera. Autorytet jaki się tu wyłania, to nie tylko nadana struktura relacyjna, ale i ciągle konstytuująca się dynamiczna forma bycia z innymi. Ponadto, relacja ta nie musi wyrażać się jedynie w ucieleśnieniu, spotkaniu dwóch świadomości – stosunek do autorytetu może także odbywać się wyłącznie w jednostkowym/indywidualnym świecie uczestnika badania.

Ostatnim analizowanym przypadkiem jest **narracja M.T.**

I. Wprowadzenie idiograficzne – M.T.

Uczestnik badania to doktorant w dziedzinie teorii polityki, znajdujący się na zaawansowanym etapie przygotowywania rozprawy doktorskiej. Jego narracja cechuje się wysokim stopniem intelektualnej złożoności oraz filozoficzną uważnością, przejawiającą się w refleksyjnym podejściu do własnego doświadczenia. Zamiast klasycznej, linearnej struktury autobiograficznej, uczestnik badania buduje wielowarstwową mapę znaczeń – zakorzenioną w perspektywie epistemicznej, cielesnej i instytucjonalnej. W centrum analizy znajduje się sposób, w jaki badany doświadcza relacji z autorytetem rozpatrywanym – jako zjawiska relacyj-

nego, dialogicznego i sensotwórczego. Kluczowe dla tej narracji jest napięcie między wiedzą a uznaniem oraz między instytucjonalną legitymizacją a potrzebą bycia zauważonym i wysłuchanym jako podmiot. Szczególnym kontekstem dla tych refleksji jest niepełnosprawność o charakterze niewidocznym, lecz społecznie stygmatyzowanym – doświadczeniem, które wymusza ciągle potwierdzanie zarówno cielesnej, jak i poznawczej wiarygodności. To właśnie ta niewidoczna, lecz głęboko obecna warstwa egzystencji stanowi punkt wyjścia dla pogłębionej analizy autorytetu, uznania oraz relacji akademickich jako przestrzeni negocjowania tożsamości i legitymizacji.

II. Analiza tematyczna – fenomenologiczne wątki narracji

Jednym z najbardziej znaczących wątków w narracji uczestnika badania jest rozumienie autorytetu jako relacji współuczestniczenia w procesie poznawczym. Uczestnik wskazuje:

„Najbardziej cenilem ludzi, którzy potrafili przyznać, że czegoś nie wiedzą”.

Wypowiedź ta odsłania głęboki szacunek wobec intelektualnej pokory i epistemicznej otwartości. Autorytet – w jego rozumieniu – nie manifestuje się przez dominującą wiedzę czy nieomyłność, lecz przez gotowość do przyznania się do granic własnego poznania oraz zdolność do wspólnego poszukiwania sensu. Badany odrzuca figurę wszechwiedzącego przewodnika; w zamian poszukuje partnera dialogicznego, z którym możliwe jest tworzenie przestrzeni poznawczej opartej na wzajemności, autentyczności i uznaniu. W tym ujęciu autorytet traci charakter hierarchiczny i normatywny – staje się procesem, a nie przypisaną pozycją. Taka perspektywa wyraźnie koresponduje z egzystencjalnym napięciem między pragnieniem uznania a potrzebą autonomii – w narracji uczestnika badania rozstrzyganą zawsze na korzyść dialogu, a nie dominacji.

Autorytet jako obecność po śmierci

W narracji uczestnika badania szczególne miejsce zajmuje postać Leszka Nowaka – zmarłego filozofa i myśliciela, który pełni rolę nie tylko mentora intelektualnego, ale także trwałej figury orientacyjnej: „Czasem myślę, co Leszek Nowak powiedziałby o mojej pracy...”.

Autorytet w tym ujęciu nie ma charakteru tymczasowego ani funkcji przypisanej instytucjonalnie. Jego trwanie nie jest związane z fizyczną obecnością, lecz z głęboko uwewnętrznionym sposobem myślenia, który pozostaje żywy i znaczący również po śmierci. Uczestnik badania nie opisuje tego autorytetu jako figury dominującej czy normatywnie kontrolującej, lecz jako cichy wewnętrzny głos, który nie nakazuje, ale orientuje – podpowiada kierunki, inicjuje pytania, tworzy

kontekst dla refleksji. Tym samym autorytet staje się dla badanego formą „(nie)obecnej obecności” – zjawiskiem zakorzenionym w relacji egzystencjalnej, a nie fizycznej czy proceduralnej. W tej perspektywie autorytet nie znika wraz ze śmiercią osoby, lecz przekształca się w element struktury poznawczej i etycznej jednostki – w wewnętrzne źródło dialogu, nieustannie obecne w procesie myślenia i twórczości.

Wspólnota epistemiczna jako uznanie

W wypowiedziach uczestnika badania szczególne znaczenie przypisywane jest tym momentom, w których mógł „mówić i być słyszany”. To właśnie takie sytuacje – określane przez niego jako przełomowe w doświadczeniu akademickim i osobistym – stawały się przestrzenią uznania i widzialności. Jak zauważa:

„To nie było: ‘zrób tak’, ale: ‘jak ty to rozumiesz?’”

Autorytet w tej perspektywie nie przyjmuje formy struktury hierarchicznej ani dominującej. Funkcjonuje raczej jako relacja wspólnotowa, oparta na współobecności, dialogu i wzajemności. Kluczową rolę odgrywa tutaj otwartość przestrzeni poznawczej, która nie realizuje się przez przekazywanie gotowych rozwiązań czy formułowanie ocen, lecz przez zadawanie pytań i tworzenie warunków do autorefleksji. Uznanie, którego doświadcza uczestnik badania, nie odnosi się wyłącznie do treści jego wypowiedzi – dotyczy przede wszystkim uznania jego podmiotowości epistemicznej. W tym ujęciu jest on postrzegany jako ktoś, kto ma prawo do samodzielnego rozumienia, interpretowania i współtworzenia wiedzy. Autorytet jawi się tu nie jako instancja kontroli, lecz jako obecność umożliwiająca: towarzysząca, nienarzucająca się struktura, która wzmacnia poznawcze zaufanie i wspiera rozwój wewnętrzny drugiego człowieka.

III. Hermeneutyka drugiego rzędu – interpretacja

W narracji uczestnika badania (M.T.) autorytet nie pełni funkcji dyscyplinującej ani normatywnie kontrolującej. Jego rola ma przede wszystkim charakter sensotwórczy – aktywizuje się w momentach poznawczej niepewności, zawieszenia epistemicznego oraz egzystencjalnego rozszczelnienia dotychczasowej spójności świata. Autorytet pojawia się tam, gdzie wiedza przestaje być oczywista, a zaufanie do własnego myślenia domaga się potwierdzenia przez obecność drugiego człowieka.

Niepełnosprawność – dyskretnie obecna w tle narracji – nie zostaje ujęta w kategoriach braku czy deficytu. Staje się natomiast horyzontem poznawczym, który uwrażliwia na ograniczoność poznania i jednocześnie wzmacnia potrzebę relacyjności. Doświadczenie cielesnej ambiwalencji przekłada się u badanego na

wyraźne wyczulenie na jakość relacji epistemicznych – takich, w których autorytet nie dostarcza odpowiedzi, lecz współuczestniczy w procesie zadawania pytań. W tej perspektywie autorytet nie pełni funkcji kierowniczej („co należy zrobić?”), lecz potwierdzającej – odpowiada raczej na pytanie: „czy to, co myślę, ma znaczenie?”. Dla uczestnika badania jest to akt epistemicznego uznania – obecność, która umożliwia bycie usłyszonym, zauważonym i włączonym jako równorzędnym uczestnik wspólnoty poznającej. Motywem przewodnim narracji jest głód sensu – nie jako dramatyczny kryzys, lecz jako fundamentalna kondycja osoby poznającej, która potrzebuje uznania i przestrzeni do współtworzenia znaczeń. W tym ujęciu autorytet nie tyle przekazuje sens, ile uczestniczy w jego współgenerowaniu – jako figura dialogiczna, relacyjna i wspierająca.

IV. Refleksja teoretyczna

Autorytet wyłaniający się z narracji uczestnika badania (M.T.) najpełniej koresponduje z kategorią autorytetu epistemicznego² – rozumianego jako status przypisany osobie uznawanej za kompetentną w określonej dziedzinie wiedzy. W ujęciu J.M. Bocheńskiego (1993: 240) autorytet epistemiczny nie opiera się na nadrzędności funkcjonalnej ani na władzy normatywnej. Osoba będąca takim autorytetem nie pełni roli przełożonego, nie dysponuje prawem do wydawania poleceń w sensie moralnym czy administracyjnym, a jej wpływ nie wynika z formalnej hierarchii. Zamiast tego, autorytet epistemiczny oddziałuje poprzez przekazywanie zdań poznawczych, które odbiorca interpretuje jako prawdziwe lub przynajmniej epistemicznie uzasadnione. Istotą tej relacji nie jest podporządkowanie, lecz przekonanie – wynikające z uznania kompetencji i wiarygodności poznawczej drugiego człowieka. W narracji uczestnika badania autorytet jawi się nie jako instancja rozkazująca, lecz jako punkt orientacji epistemicznej – podmiot, który nie ogranicza autonomii, lecz ją wzmacnia, otwierając przestrzeń do refleksji, zadawania pytań i współtworzenia znaczenia. M.T. nie oczekuje od autorytetu gotowych odpowiedzi, lecz obecności, która umożliwia samodzielne myślenie i krytyczną analizę. Autorytet zyskuje rangę nie poprzez przewagę wiedzy, lecz poprzez gotowość do dialogu i dzielenia się poznawczą odpowiedzialnością.

² „Twierdzenie 5.1: P jest autorytetem epistemicznym dla A w dziedzinie D wtedy i tylko wtedy, gdy A w zasadzie uznaje za prawdziwe każde zdanie, które mu zostało zakomunikowane przez P w sposób twierdzący, a które należy do dziedziny D” (Bocheński 1993: 240).

Refleksja teoretyczna: autorytet jako relacja sensu, odpowiedzialności i poznania

Poniższa synteza stanowi próbę integracji rozproszonych odniesień teoretycznych obecnych w analizach idiograficznych. W wyłonionych analizach doświadczenie autorytetu zostało ujęte jako zjawisko relacyjne, dynamiczne i współtworzone – nie tyle jako struktura hierarchii, ile jako przestrzeń spotkania, uznania i sensotwórczości. Odwołując się do kategorii filozofii dialogu, epistemologii czułości i etyki odpowiedzialności, badanie ukazuje autorytet jako formę relacyjną, osadzoną zarówno w kontekście interpersonalnym, jak i w procesach wewnętrznej tożsamościowej pracy uczestników badania. W duchu koncepcji Hanny Arendt (1958), autorytet ukazuje się jako forma współobecności i odpowiedzialnego współdziałania, a nie jako mechanizm kontroli. Arendt redefiniuje heideggerowskie *bycie-w-świecie*, wskazując na jego wspólnotowy wymiar – *bycie z innymi*. W tym ujęciu autorytet opiera się na relacyjnej etyczności i dialogu, a nie na dominacji. Z kolei w perspektywie Paula Ricoeura (2023), autorytet nabiera znaczenia poprzez narracyjne samorozumienie. Ricoeurowska *hermeneutyka podejrzeń* wskazuje, że roszczenia autorytatywne powinny podlegać krytycznej ocenie – nie wystarcza deklaracja, lecz konieczna jest etyczna i epistemiczna spójność działania. Autorytet musi być uzasadniony nie tylko formalnie, ale i moralnie. José Medina (2012) rozwija tu pojęcie *epistemicznej ostrożności*, w której nieufność wobec struktur władzy poznawczej jest cnotą, a nie słabością. W szczególności, relacje naznaczone asymetrią – jak te między osobami z niepełnosprawnością a instytucjami – wymagają uważności i ciągłej etycznej autorefleksji.

W kontekście egzystencjalnym istotne wydaje się odniesienie do koncepcji sensu życia autorstwa Viktora Frankla (2024), który – analizując ludzkie zmaganie z cierpieniem i sytuacjami granicznymi – wskazywał, że sens nie może być człowiekowi narzucony z zewnątrz, lecz musi zostać indywidualnie rozpoznany poprzez zaangażowaną, odpowiedzialną obecność w świecie. Choć Frankl nie podejmował wprost problematyki autorytetu, jego refleksje pozwalają lepiej uchwycić wymiar narracji badanych, w których doświadczenie niepełnosprawności nie jest ujmowane w kategoriach deficytu, lecz jako przestrzeń pogłębionej odpowiedzialności za sens – nie tylko własny, lecz również dzielony z innymi. W tym świetle autorytet nie jawi się jako źródło znaczenia, lecz jako relacja, która może sprzyjać sensotwórczemu rozpoznaniu poprzez dialog, współobecność i wzajemne uznanie.

Uzupełnieniem tego ujęcia jest myśl Karla Jaspersa (1990: 118), który pojmuje autorytet jako formę *transcendencji wewnętrznej* – zjawiska, które nie dominuje, lecz pozwala drugiemu odkrywać własną wolność, odpowiedzialność i potencjał autokreacji. Autorytet wyłania się tu z autentyczności i egzystencjalnej integralności.

Wreszcie, Józef M. Bocheński (1993) precyzyjnie odróżnia autorytet epistemiczny – oparty na kompetencji i prawdopodobieństwie prawdy – od autorytetu normatywnego³. Ten pierwszy nie wymaga posłuszeństwa ani nie narusza autonomii poznawczej odbiorcy. Przeciwnie – wspiera jego refleksyjne myślenie i samodzielność poznawczą. W narracjach uczestników to właśnie taka forma autorytetu – oparta na dialogu, wzajemnym szacunku i niehierarchicznej relacji – zostaje uznana za najbardziej autentyczną i wartościową.

Analiza materiału empirycznego, prowadzona zgodnie z ramą IPA, pozwoliła na wyodrębnienie czterech tematów superordynowanych, stanowiących strukturę wspólnych znaczeń doświadczenia autorytetu.

Tematy superordynowane

- Autorytet jako relacja uznania i dialogu – oparty na współuczestnictwie, wzajemnym słuchaniu i potwierdzaniu podmiotowości, niezależnie od pozycji społecznej.
- Autorytet uwewnętrzniony – funkcjonujący jako wewnętrzny system wartości, źródło orientacji moralnej i samoregulacji.
- Krytyczne myślenie wobec autorytetu – podważanie jego legitymacji w sytuacjach niespójności między deklaracją a działaniem.
- Autorytet w kontekście niepełnosprawności – rozumiany nie jako kompensacja, lecz jako relacyjna przestrzeń sensotwórczości i wsparcia dla tożsamości.

Zróznicowane idiograficznie ujęcia autorytetu

Równolegle analiza ujawniła istotne różnice w konceptualizacji autorytetu – od uwewnętrznienia po jego odrzucenie. Poniżej zestawiono te idiograficzne warianty:

- Rozczarowanie autorytetem – utrata zaufania w wyniku rozbieżności między deklaracjami a praktyką.
- Autorytet jako uwewnętrzniona siła – autonomiczna orientacja moralna, wypracowana niezależnie od zewnętrznych wzorców.
- Autorytet epistemiczny i filozoficzny – figura inspirująca refleksję egzystencjalną, a nie sprawująca przewodnictwo.
- Brak relacyjnego autorytetu – przekonanie o samowystarczalności i dystans wobec wszelkich zewnętrznych autorytetów.

³ Bocheński J.M., 1993, s. 266, „Po omówieniu pierwszego rodzaju autorytetu, a mianowicie epistemicznego, zajmiemy się teraz drugim, który nazwaliśmy autorytetem deontycznym. Różnica logiczna między oboma jest uderzająca; podczas gdy autorytet epistemiczny dotyczy zdań, autorytet deontyczny ma w swojej dziedzinie nie zdania, ale **dyrektywy, reguły postępowania**. Oto różnica podstawowa, ale nie jedyna, między oboma rodzajami autorytetu” (Bocheński 1993: 226).

- Autorytet jako funkcja systemu – powiązany z etyczną i sprawną organizacją instytucji, nie z konkretnymi osobami.
- Ambiwalencja i emocjonalny bunt – współlistnienie potrzeby oparcia i oporu wobec ograniczającego wpływu.
- Tożsamość niezależna od autorytetu – koncepcja jednostki samodefiniującej się poza strukturami wpływu.

Wobec powyższego zarówno wyłonione tematy superordynowane, jak i idiograficzne różnicowania wskazują, że autorytet nie ma charakteru stałej struktury, lecz jawi się jako dynamiczny konstrukt relacyjny – kształtowany przez biografię, kontekst społeczny i refleksyjność podmiotu.

Dyskusja: Autorytet we współczesnym świecie – relacyjność w warunkach niepewności

Temat autorytetu, analizowany z perspektywy interpretacyjnej, nabiera szczególnej aktualności w kontekście współczesnej rzeczywistości społecznej. W warunkach globalnej niestabilności – obejmującej kryzysy klimatyczne, ekonomiczne, militarne i społeczne – szczególnego znaczenia nabierają pytania o źródła sensu, bezpieczeństwa i uznania.

Narracje uczestników badania, osób doświadczających niepełnosprawności, ujawniają dwa istotne wskazania. Ich wypowiedzi wyraźnie wykraczają poza dominujący społeczny dyskurs, który redukuje niepełnosprawność – a precyzyjnie: sposób jej przeżywania – do obrazu braku, zależności oraz potrzeby instytucjonalnej interwencji. Wbrew tym uproszczeniom badani nie koncentrują się na ograniczeniach wynikających z ich sytuacji, lecz podejmują się wyrażenia głosu w sprawie ważnej i znaczącej społecznie – jaką jest kwestia autorytetu. Autorytet wyłaniający się z tej perspektywy nie jawi się jako zewnętrzna instancja kontroli, lecz jako relacja umożliwiająca uznanie, dialog i współtworzenie znaczeń.

Takie ujęcie odzwierciedla zmianę perspektywy widzialności osób z niepełnosprawnością – od postrzegania ich w kategoriach biernych odbiorców pomocy ku ujmowaniu ich jako aktywnych uczestników życia wspólnotowego i współtwórców znaczeń. Perspektywa ta znajduje teoretyczne zakorzenienie w krytycznej pedagogice emancypacyjnej (Czerepaniak-Walczak 1996; 2006; Podgórska-Jachnik 2016; 2018) oraz w paradygmacie normalizacji (Krause 2010). Na tym tle autorytet nie pełni funkcji kontrolnej, lecz jawi się jako relacja umożliwiająca bycie usłyszonym, współtworzenie znaczeń oraz potwierdzanie podmiotowości.

Refleksja ta wpisuje się w szersze dyskusje nad epistemicznym uznaniem (Fricker 2007), dialogiczną relacyjnością (Gadamer 2007) oraz relacyjnymi ujęciami niepełnosprawności (Shakespeare 2006; Garland-Thomson 2002). W tym świetle niepełnosprawność jawi się nie jako brak, lecz jako sytuacja egzysten-

cialna sprzyjająca pogłębionej refleksji, wzmacniająca potrzebę sensu i autentycznego spotkania.

Wnioski te znajdują rozwinięcie w pracach Mirosławy Nowak-Dziemianowicz (2018), która wskazuje, że uznanie stanowi warunek konstytuowania się podmiotowości. Autorytet rozumiany jest więc jako *relacja, która umożliwia* – nie jako przywilej nadawany jednostce, lecz jako fundamentalna przestrzeń zaistnienia w relacjach wspólnotowych, dialogicznych i inkluzyjnych.

Wnioski końcowe

Przeprowadzone badanie ukazuje autorytet nie jako strukturę dominacji ani formalną instancję, lecz jako relację zakorzenioną w doświadczeniu, dialogu i wzajemnym uznaniu. Wypowiedzi uczestników badania – dorosłych osób doświadczających niepełnosprawności – odsłaniają złożony, relacyjny i dynamiczny charakter autorytetu, osadzony w indywidualnych biografiach oraz wewnętrznych procesach tożsamościowych. Autorytet wyłania się tu jako kategoria sensotwórcza, niejednokrotnie ambiwalentna, przejawiająca się zarówno w doświadczeniu wsparcia, jak i napięcia między potrzebą autonomii a potrzebą bycia zrozumianym.

Wyniki badania potwierdzają, że:

- autorytet nie ma charakteru uniwersalnego – jego znaczenie zależy od kontekstu relacyjnego, etycznego i biograficznego;
- może przyjmować formę uwewnętrznionej postawy etycznej – stanowiąc wewnętrzny kompas moralny i epistemiczny;
- jego brak nie oznacza deficytu – przeciwnie, może być wyrazem niezależności, refleksyjności i samostanowienia;
- posiada wymiar emocjonalny i ambiwalentny – zwłaszcza w kontekstach doświadczania graniczności, gdzie napięcie między zależnością a samodzielnością staje się szczególnie widoczne;
- bywa relacją wspierającą lub zawłaszczającą – co ukazuje jego dwoistą naturę, uzależnioną od jakości interakcji i wzajemnego uznania.

Badanie, osadzone w paradygmacie interpretacyjnym i metodologii IPA, nie dąży do generalizacji, lecz oferuje pogłębioną analizę znaczeń nadawanych autorytetowi w kontekście niepełnosprawności. Uczestnicy badania nie postrzegają swojej sytuacji jako deficytowej, lecz jako źródło odpowiedzialności – rozumianej jako potrzeba dzielenia się własnym doświadczeniem z innymi, zwłaszcza w perspektywie sytuacji granicznych, które mogą stać się epistemicznie i etycznie doniosłe.

Z perspektywy aplikacyjnej, wnioski te mogą stanowić inspirację do budowania inkluzyjnych i partnerskich przestrzeni edukacyjnych, opiekuńczych

i wspólnotowych, opartych nie na hierarchii, lecz na dialogu, współobecności i wzajemnym słuchaniu. Autorytet – pojmowany jako *relacja, która umożliwia* – jawi się jako kluczowy warunek afirmacji podmiotowości oraz wspólnego tworzenia znaczenia niezależnie od sprawności cielesnej.

Tym samym badanie wpisuje się w aktualne debaty z obszaru pedagogiki krytyczno-emancypacyjnej, epistemologii uznania oraz relacyjnych koncepcji niepełnosprawności. Ukazuje, że refleksja nad autorytetem może stać się narzędziem nie tylko poznania, ale i zmiany – prowadząc do bardziej etycznych, wrażliwych i sprawiedliwych form bycia razem w świecie.

Refleksja zamykająca

Proponowany artykuł może z pozoru wydawać się nie w pełni zgodny z profilem publikacji pokonferencyjnej, gdyż koncentruje się na analizie narracji osób z niepełnosprawnością odnoszących się do ujmowania autorytetu. W rzeczywistości jednak tekst ten realizuje kluczowe założenia podejść zorientowanych na wzmacnianie, umożliwianie i włączanie, ponieważ wprowadza do dyskursu akademickiego perspektywy formułowane przez osoby z niepełnosprawnością w kontekście egzystencjalnej i społecznej niepewności.

Artykuł wykracza poza utrwalone w literaturze przedmiotu ujęcia redukcyjne, które sytuują narracje osób z niepełnosprawnością w ramach paradygmatu deficytu, koncentrując się przede wszystkim na brakach, ograniczeniach lub dysfunkcjach. Choć perspektywa ta pozostaje istotnym komponentem refleksji nad niepełnosprawnością, niniejsza analiza zmierza ku rekonstrukcji sprawczości badanych, rozumianej jako zdolność do autonomicznego nadawania znaczeń oraz generowania interpretacji odnoszących się do fundamentalnych wymiarów życia społecznego i osobistego. Takie ujęcie umożliwia przesunięcie akcentu z analizy ograniczeń na identyfikację zasobów, kompetencji interpretacyjnych oraz podmiotowego sprawstwa osób z niepełnosprawnością, co pozostaje zgodne z najnowszymi kierunkami rozwoju studiów nad niepełnosprawnością.

Ukazanie znaczeń nadawanych autorytetom przez osoby z niepełnosprawnością – znaczeń często marginalizowanych lub niedostatecznie obecnych w dominujących dyskursach – umożliwia pogłębiony wgląd w sensy i wartości konstytuowane w biograficznym doświadczaniu niepełnosprawności. W ten sposób artykuł współtworzy dyskurs społeczno-kulturowy, w którym osoby z niepełnosprawnością funkcjonują nie jako przedmiot analizy, lecz jako pełnoprawni uczestnicy i współautorzy interpretacji rzeczywistości społecznej.

Bibliografia

- Arendt H. (1958), *The human condition*, University of Chicago Press.
- Bocheński J. M. (1993), *Logika i filozofia. Wybór pism*, Wydawnictwo PWN.
- Conguergood D. (1998), *Beyond the text: Toward a performative cultural politics* [w:] S.J. Dailey (red.), *The future of performance studies: Visions and revisions*, National Communication Association, 25–36.
- Czerepaniak-Walczak M. (1996), *Autonomia czy izonomia (o prawach osób sprawach inaczej)* [w:] W. Dykik (red.), *Społeczeństwo wobec autonomii osób niepełnosprawnych. Od diagnoz do prognoz i działań*, Poznań.
- Czerepaniak-Walczak M. (2006), *Pedagogika emancypacyjna. Rozwój świadomości krytycznej człowieka*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Davis L.J. (2022), *Ustanawianie normy. Niepełnosprawność, głuchota i ciało*, Fundacja Teatr 21.
- Denzin N.K., Lincoln Y.S. (red.) (2009), *Metody badań jakościowych*, t. 2, Wydawnictwo PWN.
- Frankl V.E. (2024), *Gdy życie zdaje się nie mieć sensu. Psychoterapia na dziś*, tłum. M. Klimkiewicz, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Fricker M. (2007), *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*, Oxford University Press.
- Gadamer H.-G. (2007), *Prawda i metoda. Zarys hermeneutyki filozoficznej*, tłum. B. Baran, Wydawnictwo PWN.
- Garland-Thomson R. (2002), *Integrating disability, transforming feminist theory*, *NWSA Journal*, 14(3): 1–32.
- Heidegger M. (2004), *Bycie i czas*, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jaspers K. (1990), *Filozofia egzystencji. Wybór pism*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Krause A. (2010), *Współczesne paradygmaty pedagogiki specjalnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Malewski M. (2017), *Badania jakościowe w metodologicznej pułapce scjentyzmu, Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja*, 20(2[78]): 7–20.
- Medina J. (2012), *The epistemology of resistance: Gender and racial oppression, epistemic injustice, and resistant imaginations*, Oxford University Press.
- Męczkowska A. (2002), *Od świadomości nauczyciela do konstrukcji świata społecznego. Nauczycielskie koncepcje wymagań dydaktycznych a problem rekonstrukcji kompetencji ucznia*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Modrzewski J. (2007), *Socjalizacja i uczestnictwo społeczne. Studium socjopedagogiczne*, UAM.
- Nowak Dziemianowicz M. (2018), *Koncepcje uznania w perspektywie pedagogiki ogólnej jako alternatywa wobec neoliberalnej wizji współczesnego świata*, *Forum Pedagogiczne*, 1: 31–44.
- Pietkiewicz I., Smith J.A. (2012), *Praktyczny przewodnik interpretacyjnej analizy fenomenologicznej w badaniach jakościowych w psychologii*, *Czasopismo Psychologiczne*, 18(2): 361–369.
- Podgórska-Jachnik D. (2016), *Studia nad niepełnosprawnością (Disability Studies) i ruch włączający w społeczeństwie, jako konteksty edukacji włączającej*, *Problemy Edukacji, Rehabilitacji i Socjalizacji Osób Niepełnosprawnych*, 22(1): 9–26.
- Podgórska-Jachnik D. (2018), *(Nie)pełnosprawność a (nie)samodzielność w kontekście autonomii relacyjnej*, *Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej*, 32: 28–45.

- Ricoeur P. (2003), *Religia, ateizm, wiara*, tłum. H. Bortnowska [w:] P. Ricoeur, *Egzystencja i hermeneutyka*, Warszawa.
- Ricoeur P. (2003), *O sobie samym jako innym*, tłum. M. Frankiewicz, PWN.
- Richardson L., Adams St. Pierre E. (2009), *Pisanie jako metoda badawcza* [w:] K. Denzin, Y.S. Lincoln (red.), *Metody badań jakościowych*, tom 2, Wydawnictwo PWN.
- Rzeźnicka-Krupa J. (2019), *Spoleczne ontologie niepełnosprawności. Ciało, Tożsamość, Performatywność*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Sánchez C. (2015), *Arendt y la autoridad*, *Revista de Estudios Políticos*, (167): 63–88.
- Shakespeare T. (2006), *Disability rights and wrongs*, Routledge.
- Twardowski A. (2018), *Spoleczny model niepełnosprawności – analiza krytyczna*, *Studia Edukacyjne*, (48): 153–170.

Załącznik 1. Charakterystyka uczestników badania

Tabela 1. Charakterystyka uczestników badania

Inicjały	Wiek	Płeć	Wykształcenie / zawód	Rodzaj niepełnosprawności	Obszar aktywności / zaangażowanie
M.T.	38	mężczyzna	absolwent studiów doktoranckich z zakresu teorii polityki; w trakcie finalizacji rozprawy doktorskiej	niepełnosprawność psychiczna (inne zaburzenia)	działalność naukowa, refleksja nad polityką i społeczeństwem
K.R.	40	mężczyzna	przedsiębiorca, właściciel firmy wspierającej inne podmioty w rozliczeniach z urzędem skarbowym	niepełnosprawność fizyczna (DMD – dystrofia mięśniowa Duchenne’a)	aktywność gospodarcza i społeczna
A.C.	31	kobieta	psycholog, autorka książek dotyczących społecznych aspektów niepełnosprawności	niepełnosprawność fizyczna (SMA – rdzeniowy zanik mięśni)	działalność naukowo-popularyzatorska, promowanie pozytywnego obrazu niepełnosprawności
K.K.	42	mężczyzna	doktor nauk prawnych, działacz społeczny	niepełnosprawność fizyczna (MPD – mózgowie porażenie dziecięce)	obrona praw osób z niepełnosprawnościami, działalność ekspercka

Źródło: opracowanie własne na podstawie wypowiedzi uczestników badania.